

Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра соціології
Соціологічна асоціація України
Львівське обласне відділення Соціологічної асоціації України

МАТЕРІАЛИ
XIII Львівського соціологічного форуму

**ТВОРЕННЯ НОВИХ СОЦІАЛЬНИХ ПОРЯДКІВ
В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

5 квітня 2023 року

За редакцією
доктора філософських наук, професора,
члена-кореспондента НАН України В. П. Мельника

Львів
2023

УДК [316:355.48.01(470:477)»20»](043.2)

Рекомендовано до друку Вченою радою історичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 10/2022-23 від 18 травня 2023 року)

Редакційна колегія:

Мельник В. П., д. філос. н., професор, член-кореспондент НАН України –
голова редакційної колегії
Пачковський Ю. Ф., д. соціол. н., професор
Качмар В. М., д. іст. н., професор
Сіромський Р. Б., д. іст. н., професор
Коваліско Н. В., д. соціол. н., професор
Черниш Н. Й., д. соціол. н., професор
Кудринська Г. І., к. соціол. н., доцент
Демків О. Б., к. соціол. н., доцент

**Творення нових соціальних порядків в умовах російсько-української
війни:** збірник матеріалів XIII Львівського соціологічного форуму (Львів, 5 квіт-
ня 2023 р.) / за ред. д. філос. н., професора, члена-кореспондента НАН України
В. П. Мельника. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Фран-
ка, 2023. – 336 с.
ISBN 978-617-10-0774-1

До збірника включені матеріали виступів наукових співробітників, викла-
дачів, аспірантів, магістрантів, студентів, які брали участь у Всеукраїнській
науковій конференції «Творення нових соціальних порядків в умовах росій-
сько-української війни» (Львів, 5 квітня 2023 р.). Збірник містить матеріали
секцій «Соціологічна наука та сучасне суспільство: теоретизування й емпірич-
ні дослідження на тлі війни»; «Парадигма миру та війни для світу й України:
дискурс нових порядків»; «Громадські та владні ініціативи в умовах війни: дос-
від, реалії, перспективи»; «Міграційна ситуація в Україні: нові соціальні групи,
практики та локально/глобалізаційні виклики». Тексти доповідей публікують-
ся в авторській редакції.

Для науковців, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться соціологією.

УДК [316:355.48.01(470:477)»20»](043.2)

© Львівський національний
імені Івана Франка, 2023

© Кафедра соціології, 2023

© Автори тез доповідей, 2023

ISBN 978-617-10-0774-1

Література

1. Під час війни абсолютна більшість українців дивляться у майбутнє з надією, – соціопитування. 15.09.2022. URL: https://lb.ua/society/2022/09/15/529520_pid_chas_viyni_apsolyutna_bilshist.html
2. Сімнадцяте загальнонаціональне опитування: ідентичність, патріотизм, цінності (17-18 серпня 2022 р.). Соціологічна група «Рейтинг». 23.08.2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/s_mnadcyate_zagalnonac_onalne_opituvannya_dentichn_st_patr_otizm_c_nnost_17-18_serpnya_2022.html

Зубченко О. С.

*к.с.н., доц. кафедри філософії та соціології
Маріупольського державного університету,*

СПРОТИВ РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ У ДЗЕРКАЛІ ВІЗУАЛЬНОЇ СОЦІОЛОГІЇ

Із початку широкомасштабної російської агресії кремлівські війська змогли захопити три із п'яти районів та десять із чотирнадцяти міст Запорізької області. В окупації опинилися близько 700 тис. людей, життя яких розділося на «до» та «після».

Одним із перших кроків російських агресорів стала повна інформаційна ізоляція загарбаних земель – відключення українського радіо, телебачення, мобільного зв'язку та інтернету, захоплення місцевих інтернет-провайдерів, закриття друкованих ЗМІ та репресії проти українських журналістів. Разом із цим вкладаються величезні ресурси у розбудову пропагандистської мережі, посилюються фільтраційні заходи, тривають раптові обшуки та перевірки всіх гаджетів вдома та на вулицях. У деяких містах області окупанти для виявлення «нелояльних елементів» тимчасово відновили український інтернет, який ретельно прослуховується та контролюється. За таких умов фотографія стає чи не єдиним по-справжньому вільним комунікативним інструментом та виконує важливі функції: 1) демонстрація світові народного спротиву ворогу – того, що на Півдні України не зустрічають путінських вояків із хлібом-сіллю; 2) розкриття жахів окупації, терористичного характеру владних відносин, які встановили «визволителі»; 3) показ дисфункціональності та антигуманного характеру псевдо-інституцій в окремих сферах (управління, економіка, освіта тощо).

У нашому аналізі ми спирались на методологічні положення П.Бурд'є, який розглядав практики фотографування в контексті вивчення суспільства як

комплексу соціальних структур, підкреслював важливу здатність фотографій представляти соціальні ролі та стратифікаційні відмінності, показувати групову єдність та солідарність [1, с. 42-43]. Методом нашого дослідження було обрано якісний аналіз фото із окупованих територій Запорізької області, які було розміщено у вільному доступі в мережі Інтернет та регіональних телеграм-каналах протягом березня 2022 – лютого 2023 років.

Народний спротив ворогові на окупованих територіях Запорізької області в основному відбувається через три візуалізовані форми колективної дії:

1) блокування входження російських військ до м. Енергодар та м. Дніпрорудне, народна «оборона» яких тривала близько тижня; 2) мітинги протесту, найбільш численні з яких відбувалися у Мелітополі, Бердянську, Токмаку та Михайлівці; 3) патріотичний рух «Жовта стрічка».

Феномен народного захисту Енергодару та Дніпрорудного заслуговує на особливу увагу, адже протягом всіх років незалежності для цих монопромислових міст (АЕС та залізорудний комбінат) був характерний низький рівень громадянської активності. Тут не було велелюдних зібрань у часи Революції Гідності, коли майдани стояли навіть у великих селах. У цьому контексті варто згадати слова Г. Беккера про те, що інколи фотографії самі по собі формують певний інтелектуальний чи культурний концепт, у нашому випадку – самоорганізацію заради свободи [2, с.5]. По обличчях та емоціях людей видно, що всі прийшли до воріт рідних міст із власної волі, не побоявшись величезних колон російських військових. Важливо наголосити на готовності людей не лише до мирного, але й до збройного спротиву (капітально збудований блокпост, бендеро-смузи у руках).

Візуальний контекст протестів на території, яку тоталітарна Росія оголосила своєю, набуває вже зовсім іншого значення. Фотографія фіксує вияв групової, проукраїнської ідентичності, демонстрацію відданості своїй державі та національній символіці навіть за умов загрози життю і здоров'ю, що посилюється з кожним днем окупації, маркування меж між різними соціальними групами (синьо-жовтий майдан біля райадміністрації Мелітополя та натовп мародерів, який грабує «АТБ» у сусідньому кварталі). Окрім того, фото закріплює у колективній поведінці певні зразки соціальної поведінки, сприяє збереженню традицій та пам'яті про громадянську мужність, демонструє настрої людей, які очікують Українську армію. Візуалізація дає змогу побачити яскравий контраст між кількатисячним синьо-жовтим Майданом, що зібрався на власний страх та ризик, та заходами колаборантів, учасників яких за пакет харчів звозили з усіх куточків Мелітопольського району або силоміць зганяло начальство. На цьому тлі особливого значення набуває постать фотографа, який і здійснює вирішальний контроль над візуалізацією даних.

Якщо для активістів важливо було показати силу, масовість та незламність народного спротиву, щиро мотивацію його учасників, то агенти російських спецслужб та їхні поплічники фіксували переважно обличчя ораторів та найактивніших учасників. Прямо після мітингів патріотів викрадали, піддавали тортурам та примушували розкаюватися у своєму «націоналізмі».

У процесі укріплення окупаційних інституцій, посилення терору, збільшення кількості російських поліцейських та ФСБ-шників, виїзду значної частини проукраїнськи налаштованого населення на підконтрольну територію, рух спротиву все більше набуває підпільних форм. Синьо-жовті кольори зникають з адмінбудинків та центральних вулиць, але продовжують жити на дверях під'їздів, стінах будинків, бетонних парканах, трансформаторних будках та навіть на деревах у придорожній посадці. Поруч із стрічками кольору національного прапора зустрічаються листівки «Мелітополь (Бердянськ, Энергодар, Пологи) – це Україна», звернення до окупантів («Бердянск – это последний курорт, который ты увидишь»), гасла («Мелітополь, ЗСУ йде!», «Слава ЗСУ!»), погрози керівникам окупаційної адміністрації (вінки на воротах та зарезервовані місця на цвинтарі). Масовість та широка географія візуального спротиву (напис «Смерть ворогам» з'явився навіть на гаражах біля сільської ради, де живуть російські солдати), залучення для боротьби з ним колаборантської організації «Юг молодой» свідчить, що він став не тільки суспільним рухом, але й способом самовираження українців в окупації. Цінними є міркування Р.Барта про два рівні прочитання цього культурного тексту – денотивний (люди продовжують ототожнювати себе з Україною, незважаючи на фейковий референдум та незаконну анексію) та конотативний (суспільство через найпростіші технічні засоби, у маргінальному колісі жанрі графіті, чітко сигналізує про свої політичні пріоритети) [3, с. 15-17].

У ході дослідження ми дійшли таких висновків. По-перше, на тимчасово окупованих територіях, за умов тотальної інформаційної блокади, фото залишається однією із небагатьох технік донесення до України та світу правди про злочини ворога. Смартфон стає потужною зброєю, нарівні з хаймарсами та джавелінами. По-друге, з кожним днем процедура фотографування явищ, речей та процесів, що виходять за межі офіційного ідеологічного дискурсу, стає все більш ризикованою, дозволений для знімків простір звужується, а будь-яке контраверсійне фото може стати приводом для викрадення, ув'язнення та побиття. По-третє, події та факти відкритого або прихованого народного спротиву, які зафіксовано на фотоплівці або у пам'яті мобільного телефону, це не просто яскравий епізод історії, а частина соціального дискурсу Українського світу, який протистоїть загарбницькому «руському миру», та з нетерпінням чекає наших воїнів – визволителів.

Література

1. Круткин П. В. Пьер Бурдьє: фотография как средство и индекс социальной интеграции. *Вестник Удмуртского университета: философия и социология*. 2006. № 3. С. 40-55.
2. Бондар В. С., Одинак Я. М. Візуальна соціологія: розширення епістеміологічних меж соціологічної науки. *Наукові записки НАУКМА. Соціологічні науки*. 2011. Т. 122. С. 3-9.
3. Барт Р. "Camera Lucida. Нотування фотографії". Пер. з франц. О. Червоник. Харків: МОКСОР, 2022. 176 с.

Шевель І. П.

*к.с.н., доц. кафедри міжнародних відносин
Київського національного університету культури і мистецтв*

ГЛОБАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ НА ТЛІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Глобальні політичні проблеми на тлі міжнародної безпекової підтримки України в умовах військового стану стали надзвичайно актуальними для багатьох країн та міжнародних організацій. Саме тому варто розглянути детальніше, які проблеми виникають у зв'язку з військовим станом в Україні та яку підтримку надають їй міжнародні співтовариства.

Протягом останніх років Україна отримувала підтримку від багатьох міжнародних організацій та країн у зв'язку з військовим станом. Європейський Союз ввів санкції проти росії у зв'язку повномасштабним вторгненням в Україну, а також з анексією Криму, підтримує санкції проти окремих осіб та компаній. США та посилили військову допомогу Україні. Крім того, НАТО та інші країни надають Україні військову та гуманітарну допомогу, щоб допомогти їй боротися з агресією росії.

Однак, на жаль, ці дії не дозволили розв'язати проблему в Україні, росія продовжує вести війну на сході України, здійснює провокації порушуючи міжнародне право.

Наукова проблема полягає в аналізі та дослідженні вивчення глобальних політичних проблем, що виникають у забезпеченні міжнародної безпеки в Україні в умовах військового конфлікту з росією та оцінка ефективності міжнародної підтримки української держави.